

SKUPINA POSLANK IN POSLANCEV prvopodpisani Janez Cigler Krajc

Datum: 11. 5. 2026

DRŽAVNI ZBOR REPUBLIKE SLOVENIJE Zoran Stevanović, predsednik

Na podlagi 88. člena Ustave Republike Slovenije (Uradni list RS, št. 33/91-I, 42/97 – UZS68, 66/00 – UZ80, 24/03 – UZ3a, 47, 68, 69/04 – UZ14, 69/04 – UZ43, 69/04 – UZ50, 68/06 – UZ121,140,143, 47/13 – UZ148, 47/13 – UZ90,97,99, 75/16 – UZ70a in 92/21 – UZ62a), 19. člena Zakona o poslancih (Uradni list RS, št. 112/05 – uradno prečiščeno besedilo, 109/08, 39/11, 48/12, 17/22, 95/24 in 57/25 – ZF in 10/26), 114. in 115. člena Poslovnika državnega zbora (Uradni list RS, št. 92/07 – uradno prečiščeno besedilo, 105/10, 80/13, 38/17, 46/20, 105/21 – odl. US, 111/21, 58/23 in 35/24) vlagamo podpisane poslanke in poslanci

PREDLOG ZAKONA O POKOPU IN SPOMINU ŽRTEV PRIKRITIH GROBIŠČ

in ga pošiljamo v obravnavo na podlagi 142. člena Poslovnika državnega zbora.

Predlagamo, da Državni zbor obravnava Predlog zakona o pokopu in spominu žrtev prikritih grobišč po skrajšanem postopku.

Pri obravnavi Predloga zakona o pokopu in spominu žrtev prikritih grobišč bo sodeloval v Državnem zboru in pri delu njegovih delovnih teles poslanec Janez Cigler Krajc.

V prilogi:

- Predlog zakona o pokopu in spominu žrtev prikritih grobišč;
- podpisi poslank in poslancev:
 - Janez Cigler Krajc,
 - Iva Dimic,

- Aleksander Gungl,
- Martin Mikolič,
- Srečko Ocvirk,
- Aleksander Reberšek,
- mag. Marjeta Šmid,
- Jernej Vrtovec,
- mag. Janez Žakelj,
- Jelka Godec,
- Anja Bah Žibert,
- Franc Breznik,
- Zvonko Černač,
- mag. Karmen Furman,
- Rado Gladek,
- Jana Gržinič,
- Aleš Hojs,
- Janez Janša,
- Jožef Jelen,
- Alenka Jeraj,
- Franci Kepa,
- Adrijana Kocjančič,
- Andrej Kosec,
- Andrej Kosi,
- Danijel Krivec,
- Jožef Lenart,
- Suzana Lep Šimenko,
- Manja Lesnik,
- Vinko Levstek,
- Tomaž Lisec,
- Žan Mahnič,
- Zoran Mojškerc,
- Damjan Muzel,
- Janez Jože Olovec,
- Bojan Podkrajšek,
- Andrej Poglajen,
- Anton Šturbej,
- Franc Križan,
- dr. Tadej Ostrc,
- Mojca Žnidarič,
- Tea Košir,
- Barbara Levstik Šega.

I. UVOD

1. OCENA STANJA IN RAZLOGI ZA SPREJEM PREDLOGA ZAKONA

Obdobje druge svetovne vojne in leta po koncu druge svetovne vojne so bila težka in polna preizkušenj za celotno Evropo. Vsak narod se je na svoj način moral soočiti s krvavo in neizprosno zapuščino vojne. Kratko obdobje zmagoslavja nad nacizmom in fašizmom so kmalu preglasile nove napetosti med vzhodom in zahodom, ki so se končale v desetletjih trajajoči hladni vojni. Nastanek Evropske skupnosti za premog in jeklo je postavil temelje trajnega miru na stari celini. Šele padec komunističnih režimov v devetdesetih letih prejšnjega stoletja, nastanek Evropske unije in njena širitev na države nekdanjega vzhodnega bloka, so dokončno združile evropsko družino narodov.

Evropski parlament je zato aprila 2009 razglasil Dan spomina na žrtve vseh totalitarnih in avtoritarnih režimov. Obeležujemo ga v spomin na podpis pakta Molotov-Ribbentrop med nacistično Nemčijo in Sovjetsko zvezo 23. avgusta 1939, ki je zaznamoval začetek temačnega poglavja evropske zgodovine. Ob razglasitvi so v resoluciji zapisali, da je ohranjanje zgodovinskega spomina in resnice edina pot do pomiritve in sprave med narodi.

Kot v zborniku Slovenska sprava ugotavljajo člani Slovenske akademije znanosti in umetnosti, »imamo Slovenci o drugi svetovni vojni na slovenskih tleh in dogodkih neposredno po njej dva pogleda, ki so ju zakoličili zmagovalci in poraženci v odporu proti okupatorjem in bratomorni tragediji slovenskega naroda obenem. Zaradi dveh pogledov, v katerih ima vsaka stran svoje kraje spomina, imamo kot narod razklan zgodovinski spomin na eno ključnih obdobij slovenske preteklosti z vsemi negativnimi posledicami za sedanost in prihodnost.« Razlog gre po njihovem mnenju iskati predvsem v tem, da je bila druga svetovna vojna v Sloveniji zelo kompleksno dogajanje z značilnostmi, ki jih pri drugih narodih v takšni obliki in v takšnem obsegu ni srečati. V njej so se na naših tleh prepletali »okupacija, osvobodilni boj, revolucija, protirevolucija, kolaboracija in državljanska vojna«.

Slovenci smo v času druge svetovne vojne plačali visok krvni davek, v vojni in v povojnih izvensodnih pobojih je življenje izgubilo 99.911 oseb. Število brez sojenja umorjenih vrnjenih slovenskih beguncev presega število 14.000, na slovenskih tleh pa je bilo pobitih še ne natančno ugotovljeno število hrvaških, srbskih in drugih beguncev, vojakov in civilistov, Italijanov in pripadnikov nemške manjšine v Sloveniji. Izvensodnim povojnim pobojem so kasneje v času komunističnega režima sledili še montirani politični procesi, med katerimi velja omeniti Nagodetov proces, »dachauske procese«, procese proti kulakom, trgovcem, duhovnikom in drugim skupinam prebivalstva. Izrečene so bile nekatere smrtne obsodbe in številne obsodbe na dolgoletne zaporne kazni. Na osnovi navedenih procesov so se vršile tudi zaplembe premoženja, odvzemi državljskih pravic in javna stigmatizacija.

Temeljna ustavna listina o samostojnosti in neodvisnosti Republike Slovenije v svoji preambuli ugotavlja, da nekdanja SFRJ ni delovala kot pravno urejena država in so se v njej hudo kršile človekove pravice, nacionalne pravice in pravice republik in avtonomnih pokrajin.

Tudi, če Slovenci na dogajanje med drugo svetovno vojno in na obdobje po njenem koncu ne gledamo povsem enako, pa je nadvse pomembno, da smo enotni glede vrednot, ki so skupne in vseobče. Mednje sodijo nedotakljivost človekovega življenja, pravica do groba in pieteten spomin na pokojne.

Ministrstvo za obrambo je 31. marca 2025 začelo prenos posmrtnih ostankov več kot 3.000 žrtev medvojnega in povojnega nasilja. Ostanki so bili doslej shranjeni v neprimernih razmerah v garažnih prostorih Komunale Kočevje, pred kratkim pa so jih začasno premestili v državno kostnico v Škofji Loki. Prikrito morišče Jama pod Macesnovo gorico, od koder so bili ti ostanki izkopani, velja za eno najbolj pretresljivih prizorišč množičnih pobojev v Sloveniji. Obrambni minister mag. Borut Sajovic, pristojen tudi za vojaška grobišča, je na novinarski konferenci istega dne javnost seznanil z začetkom prenosa. Poudaril je, da so bili ostanki doslej neustrezno shranjeni, medtem ko je bila kostnica v Škofji Loki, zgrajena leta 2009, namenjena prav dostojnemu shranjevanju žrtev. Dodal je, da je okolica kostnice urejena tako, da omogoča pieteten spomin in prižig sveč. Ocenil je, da je hranjenje posmrtnih ostankov več tisoč ljudi v plastičnih vrečah nedopustno, nečastno in žaljivo. Prav tako je poudaril, da je nesprejemljivo, da država teh žrtev ni uspela dostojno pokopati niti desetletja po koncu druge svetovne vojne, kar vzbuja začudenje tudi v širšem evropskem prostoru.

Komisija Vlade Republike Slovenije za reševanje vprašanj prikritih grobišč, ki jo vodi Jože Dežman, se je na to odločitev odzvala z ogorčenjem. Opozorila je, da so svojci žrtev in predstavniki Katoliške cerkve že 29. novembra 2024 na srečanju s predsednico republike dr. Natašo Pirc Musar, ob prisotnosti obrambnega ministra, enotno nasprotovali začasni premestitvi, dokler ne bo določena stalna lokacija pokopa. Po njihovem mnenju bi moral biti pokop urejen v Ljubljani kot glavnem mestu države. Minister je sicer kasneje na seji komisije obljubil, da bo pred odločitvami pridobil soglasje svojcev, vendar se je nato kljub temu enostransko odločil za prenos ostankov. Po mnenju komisije je s tem prelomil dano obljubo in dodatno prizadel svojce žrtev. Opozorili so tudi, da besede najvišjih državnih predstavnikov očitno nimajo prave teže ter da se vlada izogiba vsebinski razpravi o končni lokaciji pokopa, kar po njihovem mnenju spodbuja politizacijo in vodi v nadaljnje razvrednotenje žrtev.

Tudi sama predsednica republike dr. Nataša Pirc Musar je v govoru ob dnevu državnosti 24. junija 2024 poudarila, da je čas za dostojen pokop žrtev vojnega nasilja in povojnih pobojev, ki doslej niso imele pravice do groba.

Svojci žrtev in civilna družba si želijo, in to so večkrat povedali in napisali, da bi bilo pokopno mesto v Ljubljani, glavnem mestu vseh Slovencev, ne le prebivalcev Ljubljane. Pokop teh žrtev na Žalah bi pomenil simbolno, moralno in etično dejanje, ki potrjuje naše zavedanje in spoštovanje do vseh, ki so bili po vojni umorjeni.

Vlada je maja 2022 sprejela Sklep o razglasitvi nacionalnega dneva spomina na žrtve komunističnega nasilja. Samostojna država Slovenija je bila leta 1991 utemeljena na temelju obsodb vseh totalitarizmov, tudi zločinov komunizma. Prav tako je Evropska unija utemeljena na obsodbi vseh totalitarizmov. Žrtve drugih dveh totalitarizmov, nacionalnega socializma in fašizma, so dobile v narodovi zavesti zaslužen spoštljiv spomin. Med drugim je Vlada Republike Slovenije februarja leta 2008 razglasila 27. januar kot nacionalni dan spomina na

žrtve holokavsta. Republika Slovenija je prav tako preko različnih praznikov in spominskih dni ter drugih ukrepov zagotovila, da se upor zoper okupatorja med 2. svetovno vojno ustrezno obeležuje ter ohranja kot pozitivna vrednota v narodovem spominu.

Evropski parlament je 8. julija 2025 sprejel Resolucijo o ohranjanju spomina na žrtve povojnega komunističnega obdobja v Sloveniji (2025/2575(RSP)), ki obsoja zločine jugoslovanskega komunističnega režima. Evropski parlament poudarja, da si žrtve povojnih komunističnih pobojev zaslužijo spoštovanje, spomin in dostojen pokop. Na ozemlju Republike Slovenije je bilo evidentiranih že več kot 750 prikritih grobišč, kjer je bilo brez sodbe pomorjenih več deset tisoč oseb različnih narodov. Raziskano, delno ali v celoti ekshumirano je bilo 224 grobišč. Poslanci zato pozivajo k nadaljnjim raziskavam, urejanju pokopov ter postavitvi spominskih obeležij. Obžalujejo tudi ukinitve nacionalnega dneva spomina na žrtve komunističnega nasilja leta 2023, saj menijo, da je zgodovinski spomin ključen za spravo in pravičnost. Hkrati pozivajo k odprtju arhivov nekdanjih tajnih služb in k objektivnemu raziskovanju zgodovine. Poudarjajo, da morajo biti vsi zločini totalitarnih režimov – nacističnih, fašističnih in komunističnih – enakovredno obsojeni. Evropski parlament poziva Slovenijo, naj ohranja spomin na žrtve ter sledi zgledom drugih držav z urejanjem pokopov in vzpostavljanjem prostorov spomina, saj brez spomina ni sprave.

Žal pa samostojna Republika Slovenija vedenja o razsežnosti komunističnega nasilja kot tudi občutljivosti do žrtev in preganjanih ni zmoгла v zadostni meri vnesti v kolektivno zavest, zato je tudi odnos do žrtev komunističnega totalitarizma še vedno ali celo čedalje bolj nepieteten. Vse glasnejši so celo javni pozivi k ponovitvi najstrašnejših oblik komunističnega nasilja. Dejanje Vlade dr. Roberta Goloba, ki je zgolj dan pred prvo obeležitijo nacionalnega dneva spomina na žrtve komunističnega nasilja s sklepom razveljavila njegovo razglasitev, ne vodi k pomiritvi razmer v družbi in nas oddaljuje od narodne sprave.

2. CILJI, NAČELA IN POGLAVITNE REŠITVE PREDLOGA ZAKONA

2.1 Cilji

Z razglasitvijo nacionalnega dneva spomina na žrtve komunističnega nasilja želimo vsem svojcem umrlih, preganjanih in trpečih ter vsem, ki so bili žrtve komunističnega režima, omogočiti dostojno in pietetno obeleževanje spomina na krute dogodke naše polpretekle zgodovine.

Z zagotavljanjem najvišjih standardov pietete in spoštljivosti, se določa poseben prenos posmrtnih ostankov vseh žrtev povojnih pobojev na pokopališče Žale v Mestni občini Ljubljana.

2.2 Načela

Predlog zakona sledi splošno sprejetim občečloveškim in civilizacijskim vrednotam, zlasti pravici do groba in pietetnega spomina vseh umrlih in trpečih. Ohranjanje zgodovinskega spomina krepi zavest o grozotah različnih totalitarnih sistemov. Samo na tak način lahko preprečimo ponovitve nasilnih in krvavih dejanj naše polpretekle zgodovine.

2.3 Poglavitne rešitve

Poglavitna rešitev dopolnitve Zakona o prikritih vojnih grobiščih in pokopu žrtev ureja izjemoma posebno ureditev za prenos posmrtnih ostankov vseh žrtev povojnih pobojev. Za posmrtno ostanke žrtev, se tako določi poseben postopek pokopa, ki sledi načelu pietete in trajnega spomina na žrtve. Posmrtni ostanki žrtev se pietetno in trajno pokopljejo na pokopališču Žale v Mestni občini Ljubljana.

Glede na veliko število kruto umorjenih oseb med in po koncu druge svetovne vojne, predlagamo, da se v Zakonu o prikritih vojnih grobiščih in pokopu žrtev 17. maj razglasi za nacionalni spominski dan na žrtve komunističnega nasilja.

Zakon dodatno ureja tudi več ključnih področij, ki so povezana z identifikacijo žrtev, ravnanjem z biološkimi vzorci ter upravnimi postopki, in sicer:

- Določa se natančen postopek zbiranja bioloških vzorcev ter opredeljuje, kateri pristojni organ je odgovoren za njihovo odvzemanje in upravljanje. Posebej je urejeno tudi ravnanje z vzorci, ki jih predajo svojci, kadar izrazijo željo po identifikaciji posmrtnih ostankov.
- Pomemben del zakonske ureditve predstavlja analiza DNK in postopek identifikacije žrtev, ki vključuje primerjavo genetskih vzorcev z živimi sorodniki ter med samimi posmrtnimi ostanki, kadar gre za skupinske ali delno ohranjene najdbe.
- Zakon določa, da se vsi odvzeti vzorci uporabljajo izključno za namene, ki so izrecno določeni v zakonu, s čimer se zagotavlja varstvo osebnih in občutljivih podatkov. Hkrati je predvidena trajna hramba vzorcev, kar omogoča njihovo ponovno uporabo v prihodnosti, če se pojavijo nove znanstvene metode ali izboljšane analitične možnosti.
- Urejen je tudi sistem sodelovanja s tujimi strokovnimi institucijami, ki lahko izvajajo analize ali prejmejo vzorce, kadar je to potrebno za identifikacijo (podobno kot v mednarodnih primerih, npr. Srebrenica).
- Zakon vzpostavlja tudi nadzorni mehanizem, kjer je za spremljanje izvajanja določb pristojna vladna služba, ter zagotavlja finančna sredstva za izvajanje raziskav, ekshumacij in identifikacijskih postopkov.
- Na upravni ravni zakon uvaja tudi izdajo mrliških listov za žrtve vojne in revolucije po uradni dolžnosti, pri čemer se kot podlaga uporablja seznam »Žrtve II. svetovne vojne« Inštituta za novejšo zgodovino. V mrliški list se kot vzrok smrti praviloma vpiše uboj, kot leto smrti pa leto 1945, razen če obstajajo verodostojni podatki, ki kažejo drugače.
- Mrliški listi morajo biti izdani v roku šestih mesecev po uveljavitvi zakona, o njihovi izdaji pa se javno obvesti na način, primerljiv z objavo preklicev uradnih dokumentov zaradi izgube ali kraje.

V Zakonu o vojnih grobiščih se črta 28. a člen, ki določa, da se na območju Spominskega parka Teharje postavi osrednja kostnica, saj osrednje kostnice na Teharjah ni. Želja svojcev žrtev in civilne družbe je, da se žrtve pokoplje na pokopališču Žale.

3. OCENA FINANČNIH POSLEDIC PREDLOGA ZAKONA ZA DRŽAVNI PRORAČUN IN DRUGA JAVNA FINANČNA SREDSTVA

Predlog zakona nima neposrednih posledic za proračun in druga javna finančna sredstva.

Za izvajanje zakona niso potrebna dodatna proračunska sredstva oziroma so že zagotovljena v proračunu pod postavko v okviru Ministrstva za obrambo, Direktoratu za vojne veterane in vojaško dediščino.

4. NAVEDBA, DA SO SREDSTVA ZA IZVAJANJE ZAKONA V DRŽAVNEM PRORAČUNU ZAGOTOVLJENA, ČE PREDLOG ZAKONA PREDVIDEVA PORABO PRORAČUNSKIH SREDSTEV V OBDOBJU, ZA KATERO JE BIL DRŽAVNI PRORAČUN ŽE SPREJET

Predlog zakona ne predvideva porabe proračunskih sredstev v obdobju, za katerega je bil državni proračun že sprejet.

5. PRIKAZ UREDITVE V DRUGIH PRAVNIH SISTEMIH IN PRILAGOJENOSTI PREDLAGANE UREDITVE PRAVU EVROPSKE UNIJE

5.1 PRIKAZ UREDITVE V DRUGIH PRAVNIH SISTEMIH

ESTONIJA

V Estoniji so spominski dnevi določeni v Zakonu o praznikih in dnevih državnega pomena. Spominski dnevi na žrtve totalitarnih režimov so opredeljeni v sklopu dni državnega pomena. Zanje velja, da niso dela prosti (ECPRD 3837, 2018; Pühade ja tähtpäevade seadus, 1998).

Dan žalovanja obeležujejo 14. junija v spomin na žrtve deportacije Estoncev v taborišča Sovjetske zveze ter odmaknjene sibirske vasi. V množični deportaciji, ki se je na ta dan pričela leta 1941, je bilo po nekaterih ocenah deportiranih 10 tisoč ljudi, terjala pa je okoli 6 tisoč žrtev. Na ta dan državne in lokalne institucije ter javne pravne osebe izobesijo žalno estonsko zastavo, po državi pa potekajo številne spominske slovesnosti in polaganja vencev ob spomenikih, posvečenih žrtvam deportacije (Kolmapäeval mälestavad ..., 2023). V skladu z Zakonom o praznikih in dnevih državnega pomena na ta dan niso dovoljene »javne prireditve, ki niso združljive z žalovanjem« (Pühade ja tähtpäevade seadus, 1998).

Od leta 2009 23. avgusta uradno obeležujejo dan spomina na žrtve komunizma in nacizma (Pühade ja tähtpäevade ..., 2009).

22. septembra obeležujejo t. i. dan upora, in sicer od leta 2007 naprej (Pühade ja tähtpäevade ..., 2007). Na ta dan leta 1944 je Sovjetska zveza okupirala Estonijo, katere upor je trajal vse do 20. avgusta 1991, ko je ponovno pridobila svojo neodvisnost (Vastupanuvõitluse päev ..., 2023).

Poleg navedenih, Estonija od leta 2003 obeležuje tudi dan spomina na žrtve holokavsta in drugih zločinov proti človeštvu; v počastitev njihovega spomina 27. januarja poteka nacionalna spominska slovesnost na judovskem pokopališču Rahumäe v Talinu (Riiklikud tähtpäevad, 2022; Täna tähistatakse holokausti ..., 2023) ter dan spomina na deportacije, ki ga 25. marca s številnimi spominskimi slovesnostmi obeležujejo v spomin na 20 tisoč Estoncev, deportiranih v Sibirijo, marca 1949 (Riiklikud tähtpäevad, 2022; Täna mälestatakse 74 aasta ..., 2023).

Estonija je vprašanje vojnih grobov celovito uredila z Zakonom o varstvu vojnih grobov iz leta 2007, ki temelji na načelih spoštovanja, dostojanstva in trajnega varovanja posmrtnih ostankov žrtev vojn. Zakon izhaja tudi iz mednarodnih obveznosti, zlasti Ženevskih konvencij, ter poudarja, da je neprimerno pokopavanje žrtev v naseljih ali na neurejenih krajih v nasprotju z evropsko tradicijo pietete do umrlih.

Zakon določa, da morajo biti vsi vojni grobovi ustrezno označeni in evidentirani, evidenco pa vodi Ministrstvo za obrambo. Lastniki zemljišč imajo dolžnost, da grobove ohranjajo in jih prijavijo ob odkritju, država pa vzpostavi tudi sistem uradnega obveščanja in registracije. Pri tem ima pomembno vlogo Komisija za vojne grobove, ki ministrstvu svetuje glede identifikacije, prenosa in urejanja grobišč ter ocene njihove primernosti.

Posebno urejen je tudi postopek prekopov. Posmrtni ostanki se lahko prenesejo, če se nahajajo na neprimernih lokacijah, kot so parkovne površine, gosto naseljena območja ali prostori, ki niso namenjeni pokopom, oziroma če to zahteva javni interes (npr. gradnje, varnost ali varovanje zdravja). Prekop se vedno opravi na spoštljiv način, z upoštevanjem kulturnih in verskih običajev ter z zagotavljanjem dostojanstva umrlih.

Zakon predvideva tudi možnost identifikacije neznanih žrtev in sodelovanje različnih državnih organov ter obveščanje sorodnikov, ki lahko v določenih primerih zahtevajo izročitev posmrtnih ostankov. Celoten sistem je tako usmerjen v urejeno upravljanje vojnih grobov, varovanje spomina na žrtve in spoštljivo ravnanje z njihovimi posmrtnimi ostanki.

ITALIJA

V Italiji so spominu na žrtve totalitarnih režimov namenjeni štirje dnevi, od tega je le en državni praznik in dela prost dan (Governo Italiano - Dipartimento per il Cerimoniale dello Stato, b. d.), to je 25. april, dan osvoboditve izpod nacifašizma (2. člen, Legge 27 maggio 1949, n. 260, 1948). Ta dan je v Italiji zaznamovan s številnimi spominskimi slovesnostmi, polaganji vencev ter drugimi spominskimi dogodki (Rainews, 2023). Tudi javna radiotelevizija Rai ob tem prazniku prilagodi svoje televizijske in radijske vsebine ter tako praznik počasti z njim povezanimi vsebinami (25 APRILE, b. d.).

Leta 2000 je Italija z zakonom št. 211 razglasila 27. januar za dan spomina na iztrebljanje in preganjanje judovskega ljudstva ter italijanskih vojaških in političnih izgnancev v nacistična taborišča. 2. člen navedenega zakona določa, da se na ta dan »organizirajo slovesnosti, pobude, srečanja in skupni trenutki pripovedovanja dejstev in razmišljanja, zlasti v šolah vseh stopenj, o tem, kaj se je zgodilo judovskemu ljudstvu ter italijanskim vojaškim in političnim izgnancem v nacistična taborišča, da bi se v prihodnosti Italije ohranil spomin na tragično in temno obdobje zgodovine pri nas in v Evropi ter da se podobni dogodki nikoli več ne bi ponovili« (Legge 20 luglio 2000, n. 211, 2000).

Z zakonom št. 92, iz leta 2004, je Italija 10. februar razglasila za dan spomina na žrtve fojb, istrsko-dalmatinskega eksodusa ter dogodkov na vzhodni meji, ki so se zgodili med leti 1943 in 1947. Drugi odstavek 1. člena navedenega zakona med drugim določa, da so na spominski dan »predvidene pobude za ozaveščanje mladih o tragičnih dogodkih v šolah vseh stopenj. Institucije in organizacije se spodbuja tudi k izvedbi študij, konferenc, srečanj in razprav, da bi ohranili spomin na te dogodke« (Legge 30 marzo 2004, n. 92, 2004).

Spominski dan, ki poteka 28. septembra, obletnica neapeljske vstaje, imenovana tudi štirje dnevi Neaplja, je uradno določen s 3. členom zakona št. 260 iz leta 1949 (Legge 27 maggio 1949, n. 260, 1948). Gre za obeležbo spomina na štiridnevni ljudski upor med 27. in 30. septembrom 1943, s katerim se je mesto osvobodilo nemške okupacije (Napoli, b. d.).

Varstvo posmrtnih ostankov italijanskih vojakov ima v Italiji dolgo pravno tradicijo, ki se začne z zakonom iz leta 1931. Ta je uredil trajno hranjenje posmrtnih ostankov vojakov, padlih v prvi svetovni vojni, na pokopališčih in v kostnicah. Po drugi svetovni vojni je bil sistem dopolnjen z zakonom o časti padlim v vojni iz leta 1951, ki je razširil obveznosti države predvsem na popis vojnih grobišč ter ureditev začasnih in dokončnih pokopov.

Ključno celovito ureditev danes predstavlja vojaški zakonik iz leta 2010, ki ureja varstvo vojnih grobišč tako v Italiji kot v tujini. Vojna grobišča, kamor sodijo pokopališča, kostnice in spomeniki, imajo status državne lastnine, za njihovo varstvo pa je pristojno ministrstvo za obrambo prek posebnega komisariata za čast padlim. Ta skrbi za širok spekter žrtev različnih zgodovinskih obdobj in konfliktov, vključno z vojniki obeh svetovnih vojn, civilisti, partizani, žrtvami ujetništva, represalij ter drugimi vojnimi žrtvami.

Država prevzame skrb za grobove, kadar za njih ne poskrbijo svojci, in lahko organizira tudi ukinitev ali reorganizacijo posameznih grobišč, če ta zaradi tehničnih ali prostorskih razlogov niso več primerna. V takih primerih se posmrtni ostanki prenesejo v kostnice ali druga trajno urejena mesta. Sistem omogoča tudi, da svojci pod določenimi pogoji zahtevajo posmrtne ostanke.

Pomembno vlogo pri upravljanju in vzdrževanju imajo občine, ki jim država zanje zagotavlja finančna sredstva, zlasti za vzdrževanje že urejenih grobišč in spomenikov. Celoten sistem je financiran iz državnega proračuna, predvsem prek ministrstva za obrambo.

Ureditev temelji na načelu trajnega spoštovanja do padlih, ohranjanja zgodovinskega spomina ter zagotavljanja dostojnega in enotnega ravnanja z vojnimi grobovi kot delom nacionalne in zgodovinske dediščine.

NEMČIJA

V Nemčiji so 27. januar leta 1996 razglasili za spominski dan na žrtve nacionalsocializma (Tag des Gedenkens an die Opfer des Nationalsozialismus). Na ta dan je bilo namreč osvobojeno koncentracijsko taborišče Auschwitz-Birkenau. Pomen temu spominskemu dnevu daje tudi dejstvo, da ga je razglasil predsednik republike. Vsako leto ga s spominsko slovesnostjo obeležijo tudi v Bundestagu. Javne ustanove zastave spustijo na pol droga.

17. junija se obeležuje dan spomina na žrtve vstaje v vzhodnem Berlinu leta 1953 zoper komunistični režim v NDR. Poziv k strmoglavljenju režima Socialistične enotne stranke Nemčije (SED) in k svobodnim volitvam je sovjetska vojska krvavo zatrla, skoraj 13.000 ljudi je bilo aretiranih, več kot 125 pa ubitih. V okviru spominske slovesnosti se vsako leto na pokopališču Seestraße v Berlinu-Weddingu z govori in polaganjem vencev predstavniki javnosti spomnijo na dan ljudske vstaje v NDR. Tudi ta dan je zaradi njegovega zgodovinskega pomena proglasil predsednik republike.

Spomin na upor proti nacionalsocialistični diktaturi¹² se obeležuje 20. julija, ko je bil v Berlinu leta 1944 zatrt upor zoper nacistični režim. Vsako leto 20. julija zvezna vlada v Berlinu v spomin na upor proti nacionalsocialistični diktaturi organizira slovesnost na zgodovinskih krajih poskusa državnega udara leta 1944. Poleg pozdravnega govora in nagovora predstavnika javnega življenja slovesnost vključuje tudi počastitev umrlih in polaganje venca, ki ga opravijo častna straža in predstavniki nemške vojske.

V spomin vsem žrtvam vojne in diktature je Nemčija proglasila nacionalni dan žalovanja (Volkstrauertag), ki se obeležuje dve nedelji pred prvim adventnim dnevom, torej v novembru. Spominjajo se žrtev obeh svetovnih vojn in diktature oz. tiranije (Gewaltherrschaft). Obeležitev ima dolgo zgodovino, sprva je bila namenjena padlim vojakom prve svetovne vojne. Predsednik republike in predstavniki drugih pomembnih zveznih ustanov v njihov spomin položijo vence v Berlinu (Nationale Gedenk- und Feiertage, b. d.).

V Nemčiji ne obeležujejo 2. avgusta kot dneva genocida nad Romi in Sinti, temveč se na ta genocid, ki ga sicer priznavajo, spomnijo 27. januarja v okviru spomina na žrtve nacionalsocializma.

Na državni ravni Nemčija tudi ni razglasila 23. avgusta kot spominskega dneva. Evropski dan spomina na žrtve vseh totalitarnih režimov nima posebnega pomena oz. se o njem večinoma molči (Lehming, 2016), z izjemo nekaterih lokalnih spominskih prireditev raznih združenj (Brandenburg) (Beauftragter des Landes Brandenburg zur Aufarbeitung der Folgen der kommunistischen Diktatur, 2022).

Nemčija je varstvo vojnih grobov uredila z zveznim Zakonom o grobovih žrtev vojne in diktature (Gräbergesetz), njegovo izvajanje pa podrobneje določajo še deželni predpisi. Zakon se nanaša na žrtve vojn in nasilnih režimov ter ima cilj ohranjati spomin nanje in opozarjati na posledice vojne in diktature.

Temeljno izhodišče je pravica umrlih do trajnega groba, zato morajo lastniki zemljišč dovoliti obstoj grobov in dostop do njih, ob tem pa so upravičeni do odškodnine. Dežele so dolžne voditi evidence vojnih grobov, jih urejati in vzdrževati, te naloge pa pogosto prenašajo na občine. Grobovi morajo biti urejeni dostojno in po možnosti na enotno oblikovanih pokopališčih.

Premestitev ali odkop groba je mogoč le z dovoljenjem pristojnih organov, pri čemer se posmrtni ostanki praviloma prenesejo v skupne grobove. Tudi danes se odkrivajo nova grobišča, ki jih lokalne oblasti uredijo in prekopljejo, stroške pa krijejo dežele ob finančni pomoči zveze.

Zakon ureja tudi identifikacijo žrtev, ki je pogosto težavna in poteka ob sodelovanju specializirane službe (WASSt). V nekaterih primerih je dovoljen tudi odkop groba za ugotovitev identitete, vendar se DNK-analize praviloma ne uporabljajo. Pomembno vlogo pri iskanju in urejanju grobov ima tudi organizacija Volksbund Deutsche Kriegsgräberfürsorge, ki skrbi za vojne grobove doma in v tujini ter sodeluje z državnimi organi.

Sistem financiranja temelji na delitvi stroškov med zvezno državo, deželami in občinami, pri čemer zveza krije predvsem osnovne stroške, medtem ko vzdrževanje spomenikov pogosto prevzamejo občine ali druge ustanove. Celoten sistem temelji na spoštovanju mrtvih in ohranjanju zgodovinskega spomina.

5.2 PRILAGOJENOST PREDLAGANE UREDITVE PRAVU EVROPSKE UNIJE

Predlog zakona ni predmet usklajevanja s pravnim redom EU.

6. DRUGE POSLEDICE, KI JIH BO IMEL SPREJEM ZAKONA

Zakon ne bo imel posledic za druga področja.

Razlog za sprejem zakona po skrajšanem postopku

Predlagamo, da se predlog zakona obravnava na podlagi 142. člena Poslovnika Državnega zbora Republike Slovenije, saj gre za manj zahtevne spremembe in dopolnitve Zakona o vojnih grobiščih in Zakona o prikritih vojnih grobiščih, ki sledijo temeljnemu civilizacijskemu načelu, da ima vsak človek pravico do dostojnega pokopa, do groba in spomina ter namenu Resolucije Evropskega parlamenta z dne 8. julija 2025 o ohranjanju spomina na žrtve povojnega komunističnega obdobja v Sloveniji (2025/2575(RSP)).

II. BESEDILO ČLENOV

PRVI DEL SPLOŠNE DOLOČBE

1. člen (vsebina)

S tem zakonom se spreminjajo in dopolnjujejo določbe:

1. Zakona o prikritih vojnih grobiščih in pokopu žrtev (Uradni list RS, št. 55/15 in 92/21),
2. Zakona o vojnih grobiščih (Uradni list RS, št. št. 65/03, 72/09 in 32/17).

DRUGI DEL SPREMEMBE IN DOPOLNITVE ZAKONOV

1. ZAKON O PRIKRITIH VOJNIH GROBIŠČIH IN POKOPU ŽRTEV

2. člen

V Zakonu o prikritih vojnih grobiščih in pokopu žrtev (Uradni list RS, št. 55/15 in 92/21) se v 1. členu v prvem odstavku za besedo »zavesti« doda besedilo »ter Resolucijo Evropskega parlamenta z dne 8. julija 2025 o ohranjanju spomina na žrtve povojnega komunističnega obdobja v Sloveniji (2025/2575(RSP))«.

V prvem odstavku se na koncu druge alineje pika nadomesti z vejico, za njo pa se doda nova tretja alineja, ki se glasi:

» - razglasitev nacionalnega spominskega dneva na žrtve komunističnega nasilja.«

3. člen

V 4. členu se v drugem odstavku beseda »kriminalistične« nadomesti z besedo »muzealske«.

4. člen

V 8. členu se v četrtem odstavku za besedo »društva« doda vejica in besedilo »posameznike«.

5. člen

V 9. členu se drugi odstavek spremeni tako, da se glasi:

»(2) Policija, državno tožilstvo oziroma preiskovalni sodnik morajo ob odkritju posmrtnih ostankov v vojnem grobišču postopati po zakonu, ki ureja kazenski postopek. Vodenje in usmerjanje vseh preiskovalnih dejanj policije v zvezi z vojnim grobiščem, predvsem pa v zvezi z identiteto žrtev, storilci in okoliščinami smrti prevzame državno tožilstvo oziroma preiskovalni sodnik.«.

Tretji odstavek se spremeni tako, da se glasi:

»(3) V zvezi s posmrtnimi ostanki v vojnem grobišču se brez odlašanja izvedejo postopki zavarovanja dokazov v skladu z zakonom, ki ureja kazenski postopek, da se omogoči nadaljevanje postopka po zakonu, ki ureja kazenski postopek. Zavarovanje dokazov na območju vojnega grobišča mora biti izvedeno v najkrajšem možnem času tako, da ne ovira nadaljnjih postopkov Komisije, ki mora postopke iz svoje pristojnosti izvajati ne glede na nadaljnji potek kazenskega postopka.«.

V šestem odstavku se na koncu doda nov stavek, ki se glasi:

»V primeru posebnih okoliščin in razlogov se izvajalec in predstavnik ministrstva in komisije odločijo za drugačno izvedbo sondiranja, ki bi pripeljala do potrditve prikritega grobišča.«.

6. člen

Za 10. členom se dodajo nov 10.a, 10.b, 10.c in 10.č člen, ki se glasijo:

»10.a člen

(analiza DNK in identifikacija žrtev)

- (1) Pri odkritju prikritega vojnega grobišča in ob izkopu posmrtnih ostankov se obvezno odvzamejo biološki vzorci za namene genetske analize identifikacije žrtev.
- (2) Analize DNK opravlja pooblaščen javna institucija, ki mora zagotavljati standarde kakovosti, sledljivost postopkov in varstvo osebnih podatkov.
- (3) Identifikacija žrtev se izvede z uskladitvijo vzorcev posmrtnih ostankov z referenčnimi vzorci svojcev, lahko pa tudi med prevzetimi ostanki žrtev.
- (4) Vzorci se hranijo trajno v zbirki DNK profila žrtev in svojcev, vzpostavljeni pri pristojnem ministrstvu.
- (5) Vzorci in podatki se uporabljajo izključno za namen identifikacije.
- (6) Sredstva za odvzem, hrambo in analize bioloških vzorcev zagotavlja Republika Slovenija iz proračuna, namenjenega raziskovanju vojnih grobišč in pokopu žrtev.

10.b člen

(sodelovanje s tujimi organizacijami)

- (1) Republika Slovenija lahko na podlagi meddržavnih sporazumov ali posebnih dogovorov omogoči prenos vzorcev ali podatkov v tujino za namene identifikacije, kadar imajo tuje institucije primerjalne baze podatkov.
- (2) Prenos je dovoljen le, če je zagotovljeno ustrezno varstvo osebnih podatkov.

10.c člen

(nadzor)

- (1) Nadzor nad izvajanjem postopkov identifikacije izvaja pristojna vladna služba, v sodelovanju z Inštitutom za sodno medicino.
- (2) O izvedenih analizah, hrambi in postopkih identifikacij Vlada Republike Slovenije vsako leto pripravi poročilo, ki se javno objavi.

10.č člen

(izdaja mrliških listov)

- (1) Pristojna upravna enota po uradni dolžnosti izda mrliške liste za vse žrtve, za katere še niso bili izdani. Podlaga za izdajo mrliških listov je znanstveno urejena zbirka »Žrtve II. svetovne vojne« Inštituta za novejšo zgodovino. Če ni drugih dokazov, se kot letnica smrti vpiše leto 1945, kot vzrok smrti pa uboj.
- (2) Rok za izdajo mrliškega lista iz prvega odstavka tega člena je šest mesecev od uveljavitve tega zakona.
- (3) Podatek o izdaji mrliškega lista se javno objavi.

7. člen

Za 11. členom se doda nov 11.a člen, ki se glasi:

»11.a člen

(posebna ureditev pokopnega mesta posmrtnih ostankov iz prikritih grobišč)

- (1) Ne glede na določbo 11. člena tega zakona se za posmrtne ostanke vseh še nepokopanih slovenskih in tujih žrtev vseh vojn in revolucije določi poseben postopek pokopa, ki sledi načelu pietete in trajnega spomina na žrtve.
- (2) Posmrtni ostanke se pietetno in trajno pokopljejo na pokopališče Žale v Mestni občini Ljubljana.
- (3) Območje pokopališča iz drugega odstavka, ki ga določi pristojno ministrstvo v sodelovanju s Komisijo Vlade Republike Slovenije za reševanje vprašanja prikritih grobišč, ima status kulturnega spomenika državnega pomena.
- (4) Vse potrebne pogoje za pieteten prenos in pokop posmrtnih ostankov iz prvega odstavka določi pristojno ministrstvo v sodelovanju s Komisijo Vlade Republike Slovenije za reševanje vprašanja prikritih grobišč.
- (5) Rok za prenos posmrtnih ostankov žrtev na pokopališče Žale v Mestni občini Ljubljana se izvede v roku treh mesecev po uveljavitvi tega zakona.

(6) Naknadno ekshumirane žrtve iz prikritih vojnih grobišč se pokoplje na isto lokacijo v sodelovanju pristojnega ministrstva in Komisije Vlade Republike Slovenije za reševanje vprašanja prikritih grobišč.«.

8. člen

V 12. členu se na koncu prvega odstavka doda nov stavek, ki se glasi:

»Natančno vsebino zapisa predloga za vpis grobišča v register vojnih grobišč določi Komisija Vlade Republike Slovenije za reševanje vprašanja prikritih grobišč.«.

V petem odstavku se za besedo »grobišče« doda besedilo »po merilih, ki veljajo za kulturno dediščino,«.

9. člen

Za 14. členom se doda novo 6.a poglavje in nov 14.a člen, ki se glasi:

»6.a RAZGLASITEV NACIONALNEGA SPOMINSKEGA DNEVA

14.a člen
(spominski dan)

Razglasi se nacionalni spominski dan na žrtve komunističnega nasilja, ki se vsako leto obeležuje 17. maja.

2. ZAKON O VOJNIH GROBIŠČIH

10. člen

V Zakonu o vojnih grobiščih (Uradni list RS, št. št. 65/03, 72/09 in 32/17) se 28. a člen črta.

TRETJI DEL

KONČNA DOLOČBA

11. člen (začetek veljavnosti)

Ta zakon začne veljati naslednji dan po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.

III. OBRAZLOŽITEV ČLENOV

K 1. členu (vsebina)

Člen določa splošno vsebino zakona, pri čemer vsebuje spremembe in dopolnitve posameznih zakonov.

K 2. členu (1. člen ZPVGPŽ)

Prvi odstavek člena se dopolnjuje z navedbo Resolucije Evropskega parlamenta z dne 8. julija 2025 o ohranjanju spomina na žrtve povojnega komunističnega obdobja v Sloveniji (2025/2575(RSP)).

Dodaja se tudi nova tretja alineja prvega odstavka, s katero se ureja razglasitev nacionalnega spominskega dneva na žrtve komunističnega nasilja.

K 3. členu (4. člen ZPVGPŽ)

Kot član Komisije Vlade Republike Slovenije za reševanje vprašanj prikritih grobišč se namesto strokovnjaka s področja kriminalistične stroke določa strokovnjak s področja muzealske stroke kot skrbnika depojev predmetov iz prikritih vojnih grobišč. Ker oseb, ki bi morale odgovarjati za nezastarljiva kazniva dejanja (vojno hudodelstvo, genocid) ni več med živimi, se mora komisija osredotočiti na varovanje predmetov, ki jih hrani Muzej sodobne zgodovine in iskanje informacij o prikritih vojnih grobiščih z drugimi metodami.

K 4. členu (8. člen ZPVGPŽ)

Če takojšen postopek potrjevanja evidentiranega domnevnega vojnega grobišča zaradi objektivnih razlogov (kot jih določa tretji odstavek istega člena) ni mogoč, komisija lahko za potrebe čim prejšnjega nadaljevanja odkrivanja domnevnega vojnega grobišča pole zavodov, društev in drugih subjektov, vključi tudi zainteresirane posameznike.

K 5. členu (9. člen ZPVGPŽ)

S spremembo drugega in tretjega odstavka 9. člena se odpravlja pomanjkljivost veljavnega zakona v primeru, kadar najdeni posmrtni ostanki ne predstavljajo dejstva, na podlagi katerega bi se začel kazenski postopek ugotavljanja storilcev in vzroka smrti žrtev. 9. člen ZPVGPŽ namreč omogoča diskrecijsko pravico, ali se kazenski postopek, navkljub jasnim najdbam posmrtnih ostankov žrtev, sploh začne ali ne. Položaj, v katerem se izvaja t.i. prekop žrtev iz vojnih morišč, je tako enak položaju, ko bi nekdo našel posmrtne ostanke ene ali več oseb in organi pregona sploh ne bi ugotavljali vzroka smrti ali celo začeli kazenskega postopka. In to tudi takrat, ko bi bilo iz vseh okoliščin evidentno, da je šlo za uboj ali umor oziroma v primerih, ki jih ureja ta zakon, celo za množičen, sistematičen in vnaprej načrtovan genocid (med vojno in po vojni), ki ne zastara, ne po mednarodnih konvencijah, ne po slovenskem Kazenskem zakoniku. ZPVGPŽ tako množične in sistematične vojne zločine izvzema iz sistema kazenskega prava in jih prepušča diskrecijski odločitvi Komisije Vlade Republike Slovenije za reševanje vprašanj prikritih grobišč in organov pregona. Gre za izrazito negacijo pravne države in kršitev načela, da smo pred zakonom vsi enaki in da velja pravo (kazensko pravo) za vse enako.

K 6. členu (novi 10.a, 10.b, 10.c in 10.č člen)

Novi 10.a člen na novo določa obveznost odvzema bioloških vzorcev za namene genetske analize identifikacije žrtev. Analize opravlja pooblaščen javna institucija, ki mora zagotavljati standarde kakovosti, sledljivost postopkov in varstvo osebnih podatkov.

Predlog določa obvezno trajno hrambo vzorcev v zbirki, ki jo vzpostavi pristojno ministrstvo. Določa se tudi obveznost zagotavljanja sredstev iz državnega proračuna za odvzem, hrambo in analize bioloških vzorcev ter raziskav.

Novi 10.b člen dopušča možnost sklenitve meddržavnih sporazumov ali posebnih dogovorov, ki bodo omogočili prenos vzorcev DNK in podatkov tujim državnim institucijam, ki razpolagajo s primerjalnimi bazami podatkov. To bo omogočilo hitrejšo oziroma kvalitetnejšo izvedbo postopkov identifikacije posmrtnih ostankov (kot je bilo v primeru Srebrenice). Svojci morajo k prenosu podati pisno soglasje.

Novi 10.c člen določa pristojnost vladne službe za izvajanje nadzora nad izvajanjem postopkov identifikacije ter obveznost priprave letnega poročila o izvedenih analizah, hrambi in postopkih identifikacij. Poročilo mora biti javno objavljeno.

Novi 10.č člen določa postopek in pristojen organ za izdajo mrliških listov za vse žrtve, za katere ti še niso bili izdani. Določa, da se kot letnica smrti vpiše leto 1945, kot vzrok smrti pa uboj. Upravne enote morajo mrliške liste izdati po uradni dolžnosti v šestih mesecih od uveljavitve zakona. Dejstvo je, da Republika Slovenija še vedno nima svoje evidence žrtev vojne in revolucije, zato je zbirka INZ dejansko edini »zlati standard« za izdajo mrliških listin.

K 7. členu (11. člen (ZPVG PŽ))

V prvem odstavku člena se določa odstop od splošne ureditve iz 11. člena zakona, saj gre za specifično kategorijo posmrtnih ostankov, ki zaradi zgodovinskih okoliščin zahtevajo poseben pristop. Poudarjeno je načelo pietete ter trajnega spomina, kar odraža temeljno civilizacijsko dolžnost spoštljivega ravnanja z žrtvami.

Drugi odstavek določa enotno lokacijo pokopa, in sicer pokopališče Žale v Mestni občini Ljubljana. Pokop na Žalah ne pomeni zgolj izpolnitve formalne obveznosti, ampak predstavlja etični in moralni korak, s katerim družba priznava svojo preteklost, spoštuje žrtve in daje dostojanstvo njihovim potomcem.

Tretji odstavek določa, da ima del pokopališča na Žalah, namenjen temu pokopu, status kulturnega spomenika državnega pomena. S tem se zagotavlja trajno varstvo območja, njegova ustreznost ureditev ter preprečuje morebitno neprimerno poseganje v prostor.

Četrty odstavek nalaga pristojnemu ministrstvu, da v sodelovanju s Komisijo Vlade Republike Slovenije za reševanje vprašanja prikritih grobišč določi vse potrebne pogoje za pieteten prenos in pokop. S tem se zagotavlja strokovnost, usklajenost in spoštovanje etičnih ter tehničnih standardov pri ravnanju s posmrtnimi ostanki.

Peti odstavek določa rok treh mesecev za izvedbo prenosa posmrtnih ostankov po uveljavitvi zakona. Rok je določen z namenom zagotovitve pravočasne izvedbe, hkrati pa omogoča pristojnim organom dovolj časa za organizacijo in izvedbo vseh potrebnih postopkov.

K 8. členu (12. člen ZPVGPŽ)

Člen natančneje določa naloge in pristojnosti, ki jih ima komisija pri vpisu posamičnega novoodkrita grobišča v register vojnih grobišč.

V petem odstavku se natančneje določi, da se po vpisu v register vojnih grobišč podatki o vpisanem vojnem grobišču posredujejo ministrstvu, pristojnemu za kulturo, ki grobišče po merilih, ki veljajo za kulturno dediščino, vnese v register kulturne dediščine, skladno z zakonom, ki ureja varstvo kulturne dediščine.

K 9. členu (14. člen ZPVGPŽ)

Komunistično nasilje je na območju današnje Slovenije v obdobju od poletja 1941 do januarja 1946 povzročilo več deset tisoč nasilnih smrti civilistov in vojnih ujetnikov. V letih komunistične oblasti naj bi bilo z različnimi oblikami represije, kršitev človekovih pravic in svoboščin prizadetih še več sto tisoč ljudi.

Kot prvi večji množični zločin je izpostavljen 17. maj 1942, ko so partizani v soteski Iške pri Ljubljani ubili 53 civilistov, večinoma pripadnikov slovenskih Romov, med njimi tudi ženske, otroke in mladostnike. Dogodek je zgodovinsko raziskan in dokumentiran, storilci pa znani.

Največji obseg so zločini dosegli po koncu druge svetovne vojne spomladi 1945, ko je bilo v nekaj tednih po ocenah ubitih okrog 15.000 oseb. Poleg tega je bilo v Sloveniji in na njenem območju protipravno umorjenih še več deset tisoč vojnih ujetnikov in civilistov različnih narodnosti.

Poleg neposrednih ubojev so se izvajale tudi druge oblike poveljne represije: politični pregoni, taborišča, sodni procesi, izgnanstva, odvzemi premoženja ter pritiski v okviru kolektivizacije in omejevanja verske ter politične svobode.

Žrtve drugih totalitarnih sistemov so v slovenskem in evropskem prostoru že deležne uradnega spomina in obeleževanja, medtem ko spomin na žrtve komunizma še ni navzoč v javni zavesti.

Tudi zato je Vlada Republike Slovenije 12. maja 2022, sprejela sklep, da se razglasi nacionalni spominski dan na žrtve komunističnega nasilja, ki se vsako leto obeležuje 17. maja. Nacionalni spominski dan je Vlada dr. Roberta Goloba nato ukinila že po enem letu, 16. maja 2023.

Izhajajoč iz načela enakega vrednotenja vseh oblik nasilja in želje po ohranjanju zgodovinskega spomina, ponovno določamo, da se 17. maj vsako leto obeležuje kot nacionalni dan spomina na vse žrtve komunizma v Sloveniji.

K 10. členu (Zakon o vojnih grobiščih)

Svojci žrtev in del civilne družbe so že večkrat izrazili željo – tako v javnih izjavah kot v pisni obliki – da bi bilo pokopno mesto v Ljubljani, glavnem mestu vseh Slovencev, ne zgolj prebivalcev mesta. Takšen pokop bi imel močno simbolno vrednost, presegal bi ideološke delitve ter deloval povezovalno, saj bi izražal naše zavedanje o preteklosti ter spoštovanje do vseh, ki so bili po vojni umorjeni. Med žrtvami je bilo največ Slovencev in Romov, vendar tudi drugi, ki so bili prepoznani kot žrtve poveljnih pobojev.

Pokop ne bi predstavljal le izpolnitve formalnih zahtev, temveč pomemben etični in moralni korak, s katerim družba priznava svojo zgodovino, izkazuje spoštovanje do umrlih ter vrača dostojanstvo njihovim svojcem in potomcem.

Ker na Teharjah osrednje kostnice sploh ni, predlagamo črtanje člena.

K 11. členu (začetek veljavnosti)

Zakon začne veljati naslednji dan po objavi v uradnem listu, kar je nujno za omogočanje njegovega čimprejšnjega začetka izvajanja. Posamezne določbe se namreč zaradi pomanjkljivega veljavnega zakona v praksi ne morejo izvajati.

IV. BESEDILO ČLENOV, KI SE SPREMINJAJO

ZAKON O PRIKRITIH VOJNIH GROBIŠČIH IN POKOPU ŽRTEV

1. člen (vsebina zakona)

(1) Ta zakon v skladu z mednarodnim humanitarnim pravom, z načeli in pravili o ravnanju z mrtvimi, določenimi z Ženevskimi konvencijami z dne 12. 8. 1949 in Dopolnilnimi protokoli z dne 8. 6. 1977 o zaščiti žrtev mednarodnih oboroženih spopadov, v skladu z Resolucijo 1481 o mednarodni obsodbi zločinov totalitarnih komunističnih režimov, ki jo je sprejela parlamentarna skupščina Sveta Evrope dne 25. 1. 2006, in z resolucijo Evropskega parlamenta z dne 2. 4. 2009 o evropski zavesti ureja naslednja vprašanja in postopke:

- odkrivanje prikritih vojnih grobišč, njihovo označevanje in vpis teh grobišč v register vojnih grobišč,
- dokončen dostojen pokop vseh žrtev vojnega in povojnega nasilja na ozemlju Republike Slovenije.

(2) Za vprašanja prikritih vojnih grobišč, ki niso drugače urejena s tem zakonom, se uporablja Zakon o vojnih grobiščih (Uradni list RS, št. 65/03 in 72/09; v nadaljnjem besedilu: Zakon o vojnih grobiščih).

4. člen (pristojnosti komisije)

(1) Za vodenje aktivnosti pri postopku odkrivanja prikritih vojnih grobišč v skladu s tem zakonom in Zakonom o vojnih grobiščih, Vlada Republike Slovenije (v nadaljnjem besedilu: vlada) imenuje Komisijo Vlade Republike Slovenije za reševanje vprašanj prikritih grobišč (v nadaljnjem besedilu: komisija).

(2) Komisija sestavlja devet članic oziroma članov (v nadaljnjem besedilu: članov), od katerih je pet strokovnjakinj oziroma strokovnjakov (v nadaljnjem besedilu: strokovnjakov) s področja različnih strok, povezanih z delom komisije, in sicer: zgodovinske, kriminalistične, arheološke, antropološke in stroke s področja varstva kulturne dediščine, dva predstavnika vlade, en predstavnik javnopravnih oseb, katerih področje dela je povezano z reševanjem vprašanj prikritih vojnih grobišč in en predstavnik nevladnih organizacij, s področja združenj svojcev žrtev.

(3) Komisija ima poleg pristojnosti, določenih v prvem odstavku tega člena, še naslednje pristojnosti:

- sprejme letni program dela, ki vključuje tudi idejne zasnove ureditve posameznih vojnih grobišč, in ga predloži vladi v potrditev,
- pripravi predlog letnega finančnega načrta dela in ga predloži vladi v sprejem,
- pripravlja letna poročila o delu komisije in jih posreduje vladi v sprejem,
- spremlja in izvaja aktivnosti na področju evidentiranja, potrjevanja, identifikacije, prekopa, pokopa, vpisa v register vojnih grobišč in naključno odkritih vojnih grobišč,
- odloča o vrsti pokopa posmrtnih ostankov žrtev novoodkritih grobišč,
- sodeluje z drugimi pristojnimi organi,
- opravlja druge naloge v skladu z zakonom in sklepi vlade.

(4) Mandatna doba komisije je pet let. Člani komisije so lahko večkrat imenovani v komisijo. Če kateremu od članov komisije predčasno preneha mandat, imenuje vlada novega člana za čas do izteka mandata komisije.

(5) Člani komisije opravljajo svojo funkcijo nepoklicno.

(6) Komisija veljavno odloča, če je navzočih več kot polovica članov. Odločitev je sprejeta, če je zanjo glasovala več kot polovica navzočih članov.

(7) Delo komisije se lahko uredi s poslovníkom, ki ga komisija sprejme z večino glasov vseh članov.

(8) Člani komisije so upravičeni do povračila stroškov, nastalih v zvezi z opravljanjem strokovnih nalog in do ustreznega nadomestila za njihovo dejansko opravljeno delo. Višino nadomestila določi s sklepom vlada.

(9) Sredstva za delo komisije zagotavlja pristojno ministrstvo.

8. člen **(evidentiranje, začasna obeležitev in zavarovanje)**

(1) Komisija spróti pregleda vse zbrane podatke v zvezi z odkrivanjem obstoja prikritih grobišč in na podlagi zbranih podatkov pripravi in sprejme letni program dela, najpozneje do 30. novembra za naslednje leto.

(2) Če so po oceni komisije zbrani in pridobljeni podatki zadostni za vpis grobišča v evidenco prikritih vojnih grobišč, prične postopek potrjevanja in evidentiranja v skladu z Zakonom o vojnih grobiščih. Če takojšen pričetek postopka potrjevanja evidentiranega domnevnega vojnega grobišča izjemoma zaradi objektivnih razlogov ni mogoč, se posamično domnevno vojno grobišče začasno zaznamuje in sprejmejo potrebni ukrepi za začasno zavarovanje območja domnevnega vojnega grobišča.

(3) Med objektivne razloge iz prejšnjega odstavka se štejejo nedostopnost območja domnevnega vojnega grobišča, izrečeni ukrepi državnih organov o prepovedi posegov na posamično zemljišče ali prostor, prepoved posegov na določenih zemljiščih zaradi statusa zavarovanega območja in druge okoliščine, ki onemogočajo dostop do grobišča.

(4) V primerih iz prejšnjega odstavka komisija takoj prične s potrebnimi aktivnostmi za čimprejšnje nadaljevanje odkrivanja, urejanja in pokopa posmrtnih ostankov domnevnega vojnega grobišča. Komisija lahko za potrebe odkrivanja domnevnega vojnega grobišča vključi tudi zavode, društva in druge subjekte.

(5) Začasno zavarovanje obsega vse potrebne ukrepe, da se preprečijo nedovoljeni posegi tretjih oseb na območje domnevnega vojnega grobišča, ki bi lahko pomenili skrunitev ali uničenje posmrtnih ostankov. O ukrepih za začasno zavarovanje in njihovem trajanju odloči komisija. Glede omejitev lastninske pravice lastnikov zemljišč, na katerih je potrebno izvesti ukrepe za začasno zavarovanje, se smiselno uporabljajo določila Zakona o vojnih grobiščih.

9. člen **(potrjevanje domnevnega vojnega grobišča)**

(1) Komisija o obstoju domnevnega vojnega grobišča obvesti policijo, državno tožilstvo in Zavod za varstvo kulturne dediščine. Komisija obvesti tudi lastnike in imetnike drugih stvarnih pravic o obstoju domnevnega vojnega grobišča na njihovem zemljišču ter o načrtovanih posegih na njihova zemljišča, o začasni zavarovanjih in obeležitvah. Za omejitve lastninske pravice in možnost razlastitve se uporabljajo določila Zakona o vojnih grobiščih.

(2) Če se med postopkom ugotavljanja obstoja domnevnega vojnega grobišča ugotovijo dejstva, ki dopuščajo izvedbo ekshumacije po zakonu, ki ureja kazenski postopek, vodenje in usmerjanje preiskovalnih dejanj policije prevzame državno tožilstvo oziroma preiskovalni sodnik.

(3) Če se v zvezi z domnevnim vojnim grobiščem ne izvedejo postopki v skladu z zakonom, ki ureja kazenski postopek, komisija začne oziroma nadaljuje postopek odkrivanja prikritega vojnega grobišča v skladu s tem zakonom.

(4) Postopek odkrivanja domnevnega vojnega grobišča na terenu se začne s sondiranjem. O pričetku postopka sondiranja odloči komisija in o tem obvesti lastnike in imetnike stvarnih pravic na zemljišču, kjer se bo izvajalo sondiranje. Glede omejitev lastninske pravice lastnikov zemljišč, na katerih je potrebno izvesti ukrepe za začasno zavarovanje, se smiselno uporabljajo določila Zakona o vojnih grobiščih.

(5) Sondiranje se izvaja na domnevnih vojnih grobiščih, kjer ni znana točna lokacija mesta zakopa žrtev, in na grobiščih, kjer je nujno zamejiti obseg grobišča (protitankovski jarki, bombni kraterji, jame ...). Sondiranje se izvaja tudi na mestih, kjer ustni viri nakazujejo grobišče, terenski ogled pa ne omogoča določitve točne lokacije grobišča.

(6) Sondiranje se opravi po kriterijih, ki jih določi pristojno ministrstvo v tehnični specifikaciji javnega razpisa, na predlog komisije. Izvede se strojno ali ročno, v obsegu vkopa 1 m x 1 m ali 0,5 m x 2 m do globine kostnih ostankov.

(7) Najdeni posmrtni ostanki se zavarujejo in dokumentirajo po forenzičnih načelih (fotodokumentacija, zavarovanje sledi poškodb, izolacija in identifikacija najdenih predmetov). Najdene posmrtne ostanke zavaruje in dokumentira komisija.

(8) Če se prikrito vojno grobišče nahaja na lokaciji, ki je varovana po predpisih, ki urejajo varstvo kulturne dediščine, je pred posegom vanj potrebno pridobiti tudi kulturnovarstveno soglasje in kulturnovarstvene pogoje, določene z zakonom, ki ureja varstvo kulturne dediščine. V primerih, ko območje posameznega prikritega vojnega grobišča ni varovano zaradi drugih, z zakonom določenih kulturnih vrednot, določbe o pridobitvi navedenih soglasij in pogojev ter drugih dovoljenj, določenih z zakonom, ki ureja varstvo kulturne dediščine, za posege, urejene s tem zakonom, ni potrebno.

10. člen (identifikacija)

(1) Identifikacija posmrtnih ostankov se opravi na podlagi ustnih, pisnih in materialnih virov.

(2) Iz zavarovanih posmrtnih ostankov se odvzamejo vzorci DNK za namene morebitne naknadne analize, razen če gre za posmrtne ostanke pripadnikov tujih oboroženih skupin.

(3) Če je bila opravljena identifikacija po prvem odstavku tega člena, se posmrtni ostanki predajo svojcem, če ti izjavijo, da želijo prenesti posmrtne ostanke v družinski grob. Če več svojcev izkaže interes za prevzem posmrtnih ostankov in se med seboj ne sporazumejo, odloči o tem vprašanju pristojno ministrstvo.

(4) Če identifikacije posmrtnih ostankov zaradi objektivnih razlogov ni mogoče opraviti oziroma če identificiranih posmrtnih ostankov svojci iz kateregakoli razloga ne prevzamejo, se ti na dostojen in spoštljiv način pokopljejo.

(5) Med objektivne razloge se šteje pomanjkanje zanesljivih ustnih, pisnih in materialnih virov o identiteti žrtev v posamičnem prikritem grobišču.

(6) Če se ugotovi, da so v novoodkritem grobišču posmrtni ostanki pripadnikov tujih oboroženih sil ali tuji državljani, pristojno ministrstvo postopa v skladu z določilom 29. člena Zakona o vojnih grobiščih.

11. člen (izvedba pokopa)

(1) Dostojen pokop pomeni označitev novoodkritega vojnega grobišča v naravi, tako da ga bo vedno mogoče najti oziroma prepoznati. Označi se tako lokacija novoodkritega grobišča kot tudi mesto pokopa žrtev oziroma njihovih posmrtnih ostankov. Dokončno slovo se opravi s postavitvijo spominskega obeležja in z žalno slovesnostjo.

(2) Pokop se praviloma opravi na civilnem pokopališču, na posebej določenem mestu v spominskem parku, v za to zgrajeni kostnici, na kraju najdbe grobišča ali v družinskem grobu, če so to zahtevali svojci in je bila opravljena identifikacija v skladu s prejšnjim členom.

(3) Pokop zagotovi pristojno ministrstvo.

12. člen (vpis v register)

(1) Novoodkrita vojna grobišča po tem zakonu se vpišejo v register vojnih grobišč, ki se vodi po Zakonu o vojnih grobiščih.

(2) Predlog za vpis posamičnega novoodkrita grobišča v register vojnih grobišč, ki ga poda komisija, obsega naslednje podatke:

- identifikacijo grobišča,
- opis lokacije grobišča z navedbo krajevnega imena, parcelne številke in katastrske občine,
- dejansko ali ocenjeno število žrtev,
- status in vrsto žrtev (civilisti, vojaki, mešano, narodnost),
- način pokopa žrtev,
- način označitve grobišča,
- varstveni režim grobišča.

(3) Minister pristojnega ministrstva izda odločbo o vpisu grobišča v register vojnih grobišč, ki se vroči tudi občini, na območju katere se nahaja novoodkrito vojno grobišče. Občina je dolžna upoštevati varstveni režim vojnega grobišča po 30. členu Zakona o vojnih grobiščih pri občinskih prostorskih načrtih.

(4) Pristojno ministrstvo vodi centralno evidenco izdanih odločb po tem zakonu, ki mora biti redno ažurirana in javnosti dostopna na spletni strani ministrstva.

(5) Po vpisu v register vojnih grobišč se podatki o vpisanem vojnem grobišču posredujejo ministrstvu, pristojnemu za kulturo, ki grobišče vnese v register kulturne dediščine, skladno z zakonom, ki ureja varstvo kulturne dediščine.

(6) Z vpisom in pridobitvijo identifikacijske številke kulturne dediščine velja za posamično vojno grobišče tudi varstveni režim, skladno z zakonom, ki ureja varstvo kulturne dediščine.

ZAKON O VOJNIH GROBIŠČIH

28.a člen (osrednja kostnica)

Na območju Spominskega parka Teharje se postavi osrednja kostnica, kjer se na spoštljiv način poskrbi za posmrtno ostanke oseb, ki se prekopljejo skladno z določbo 27. člena oziroma osmim odstavkom 28. člena tega zakona.